

שמות - צמיחת מנהיגותו של משה

הרב חיים סבתו

פרשתנו שלובה לכל אורכה בין תיאור לידת עם ישראל במצרים, ובין תיאור צמיחת מנהיגותו של משה. שני תיאורים אלו טעונים עיון מדוקדק.

תיאור משה מלווה בתמונות החל מלידתו ועד מילוי השליחות - הוצאת עם ישראל ממצרים. כל התמונות האלו הם ייצוגים מזעריים של משה בעתיד, משה רבינו המנהיג. סדרת תמונות אלו מתארות את התכונות היסודיות שבנו את משה כמושיען של ישראל.

התמונות שמתארת לנו התורה על משה - תחילתן בסיפור כיצד משה דואג לאחיו. למרות היותו נסיך מצרי, אין הוא נשאר בארמונו אלא מרגיש צורך לרדת אל העם ולהשתתף בסבלותם. זו תכונה ראשונה של מנהיג - לרדת אל העם ולא להישאר במגדל השן שלו.

התמונה השניה היא כיצד משה מציל איש עברי מיד המצרי המכהו - כאן באה לידי ביטוי תכונתו כמושיען של ישראל, כמו שהציל את היהודי מיד המצרי המכהו - כך עתיד להציל את עם ישראל כולו מפני העם המצרי.

בתמונה השלישית נראה משה עומד נגד אי צדק, נגד איש עברי המכה איש עברי מאחיו - משה אינו יכול לשתוק נגד חוסר צדק - 'למה תכה רעך' [שמות ב, יג] והאיש מגיב 'מי שמך לאיש שר ושופט עלינו' [שם יד], ומדבריו אנו למדים שמשה ראה עצמו כשופט. גם תמונה זו מציירת במיניאטורה את דמותו של משה בעתיד - את משה העומד על העם מן הבוקר עד הערב, כאשר בא העם והוא שופט בין איש ובין אחיו.

בתמונה הרביעית אנו פוגשים את משה במדין על שפת הבר. שם הוא מציל את בנות יתרו מידי התנכלות הרועים המדיינים. 'ויקם משה ויושיען וישק את צאנם' [שם יז] - מדוע משה צריך להתערב, שיתן להם לריב כמה שהם רוצים, מה אכפת לו בכלל? משה הוא איש צדק שאינו יכול לראות זאת מהצד ולשתוק. מי שאוהב צדק - אוהב צדק בכל מצב ולא רק כאשר זה נוגע לעם שלו.

התמונה החמישית היא תמונתו של משה אשר לפתע לנגד עיניו רואה הוא את הסנה בוער ושם מתגלה אליו ה' - זו מיניאטורה של נבואה. כאן באה לידי ביטוי תכונתו של משה כנביא ה' - 'ודבר ה' אל משה פנים אל פנים' [שמות לג, יא].

בתמונה הבאה אנו עדים לוויכוח בין ה' המנסה לשכנע את משה ללכת למצרים ולשחרר את בני ישראל, ובין משה שאינו רואה את עצמו ראוי להנהיג. משה אינו מציג את מועמדותו בפני העם שיבחרו בו. הקב"ה בכבודו ובעצמו בוחר בו כמנהיג וכאן באה לידי ביטוי ענוותנותו של משה, שהתורה עצמה מעידה עליו שהיה העניו מכל האדם.

בתמונה הבאה עומד משה ונאבק על זכויותיהם של ישראל, אפילו כנגד ה'. משה אומר דברים מאוד חריפים 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך' [שמות ה, כג]. ביטוי מאוד חריף כלפי ה', אך זו תכונתו של מנהיג שבא להשמיע את צעקתו של העם. גם בעתיד קורה כך. בחטא העגל משה אינו מהסס לומר 'ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת' [שמות לב, לב] - כביכול משה מפעיל סנקציות על הקב"ה.

נתבונן בתמונה נוספת. ה' שולח את משה להוציא את בני ישראל ממצרים ופתאום אומר משה שעליו ליטול רשות ולהיפרד מיתרו, חותנו. וכי זה הזמן לבקש רשות כאשר ה' מצוהו ללכת ולגאול את עמו?! כאן מתגלה מידת הכרת הטוב של משה שלא שוכח גם בשעה נשגבה זו, בשעה שזכה לנבואה וציווי אלוהים, את חותנו יתרו.

אלו תכונותיו של משה. משה, שהיה ילוד אשה ואפילו הוא חטא ונענש ונקבר ככל האדם, אבל משה הוא הגדול באדם המכונה 'איש האלוקים' - 'וזאת הברכה אשר ברכך משה איש האלוקים את בני ישראל לפני מותו' [דברים לג, א].

משה הוא איש אלוהים, אבל הוא עדיין איש עם כל החולשות של בן אנוש, אלא שמשה הצליח לצמצם אותם למינימום. הרמב"ם מעביר לנו מסר דומה בהלכות תשובה. אומר הרמב"ם שהרשות ביד כל אדם נתונה להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירבעם בן נבט.

זהו המסר שניתן ללמוד מתיאורים אלו - כיצד משה בונה את עצמו והופך למושיען של ישראל, איש האלוקים, אשר התורה מעידה עליו - 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה' [דברים לד, י].